

Durum Değerlendirmesi

Kamerun'da Sömürge Döneminden Kalan İzler: Yapay Kimliklerin Çatışması

Mayıs 2017 | 3

Gassim Ibrahim

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعية دراسات الشرق الأوسط و أفريقيا

www.ordaf.org

Giriş

Afrika kıtasının orta batı bölümünde, farklı kültürlerin kesiştiği bir konumda yer alan Kamerun barındırdığı 250'den fazla etnik grubu, doğal kaynakları ve farklı iklimleri ile Afrika Minyatürü (Afrique en miniature) olarak tanımlanmaktadır. Kuzeyden İslam ve Güneyden Hristiyanlık etkisinin yanı sıra 1884'ten 1960-1961 yıllarına kadar önce Almanlar ve sonra Fransızlar ve İngilizlerin idaresi altında kalan Kamerun toplumu, bölgeden bölgeye değişiklik gösteren çok çeşitli kültürlere sahiptir. Kamerun'da, kültür çeşitliliğinden dolayı halk arasında zaman zaman Frankofon-Anglofon, Kuzeyli-Güneyli, Müslüman-Hristiyan gibi dondurulmuş çatışmalar hissediliyor olsa da Ruanda, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan ve birçok Afrika ülkesinde görülen dinî, kültürel ve ya etnik iç savaşlar bugüne kadar yaşanmamıştır. Ancak bu dondurulmuş çatışmaların en önemlisini Frankofonlar ve Anglofonlar arasındaki sorunlar oluşturmakta ve bu çekişmenin tohumları 1961 yılında atılmış olmasına rağmen Kamerun'da bu konu hakkında hala net bir çözüme ulaşılamamıştır.

Bu gerginliğin en son yansıması olarak, Kasım 2016'da Kamerun'un Anglofon bölgelerinde grev ve protestolarla patlak veren kriz o günden bu yana artarak yaygınlaşmıştır. Anglofonların öğretmenlerin ve avukatların haklarını talep etmesi ile başlayan krizden bugüne söylem değişime uğramış ve artık Anglofonlar tam bağımsız veya hiç olmazsa 1961-1972 tarihleri arasında uygulanmış olan federal sisteme geri dönüş çağrısında bulunmaktadır. Aslında bu konu bilinen bir meseledir ve yıllardır Afrika ve Batı literatürüne yansımaya rağmen donmuş/dondurulmuş bir sorun olması dolayısıyla da Kamerun hükümetince ihmal edilmiştir. Türkiye'deki literatüre baktığımız zaman Afrika çalışmaları yetersiz olduğu gibi Kamerun'daki Anglofon meselesi de nerede ise hiç bilinmemektedir. Bu durum değerlendirmesinde bu sorunun tırmanmasının arkasında yatan ana faktörleri inceleyerek muhtemel çözüm yollarına dair bazı tekliflerde bulunacağız. Tabii bu sorunun daha iyi anlaşılması için öncelikle sorunun arkasında yatan tarihsel nedenler yani Almanya Fransa ve İngiltere'nin Kamerun'da uyguladıkları sömürgecilik politikalarına değinmek gerekmektedir.

Avrupalıların Kamerun'u Keşfetmeleri

Avrupalılar ilk olarak erken bir dönemde 15. yüzyılın ikinci yarısında Kamerun'un güney batı kıyılarında görülmeye başladılar. V. Alfonso zamanında (1435-1481) Lizbon'un zengin burjuva ailelerinden Ferno Gomes'in hizmetinde çalışan Portekizli denizciler, 1471 yılında Gine körfezine ulaşarak ilk defa Kamerun'un kıyı bölgelerine kadar gelmişlerdir. Kıyıda Wouri nehrinde buldukları bolca karides dolayısıyla burayı -daha sonra Kamerun adının da türetildiği- *Rio dos Camaroes* olarak adlandırmışlardır.¹

Portekizlilerin keşfinin hemen üzerine İngilizler, misyonerleriyle beraber bölgedeki yerli küçük krallar ile verimli bir ticaret geliştirmeye başladılar. Ardından Fransızlar ve onların peşinden Hollandalılar ve Almanlar İngilizleri takip etmişlerdir. Almanlar Temmuz 1884 tarihinde Douala krallarıyla himaye anlaşması imzalayınca kadar ve hatta silahlı fetihleri sonucunda bugünkü Kamerun sınırları içinde hakimiyetlerini sağlayınca kadar Kamerun diye bir ülkeden söz edilemez. O dönemde söz konusu Kamerun sadece sahil

¹ Owona Adalbert, *La naissance du Cameroun 1884-1914*, L'Harmattan, Paris, 1996, s. 11

kısmı, yani şu anki Douala bölgesinden ibaret idi. Ancak daha sonra Kamerun denilecek bölgede, o tarihlerde siyasi, dini ve kültürel olarak birbirinden bağımsız halde yüzden fazla etnik grup yaşamaktaydı. Güneydeki Orman Bantular ve kuzeydeki putperest dağlı halklar devlet yapısına sahip değilken, kıyılarda Douala Krallığı, batıda Bamileké Emirliği ve Bamun Krallığı ve Kuzeyde ise Fulani Sultanlıkları ve Kotoko Prenslığı gibi toplumsal düzen içerisinde yaşayan halklar da bulunmaktaydı.

Alman Himayesi Altında Kamerun (1884-1914)

18. yüzyılın son çeyreğinde Amerika'nın bağımsızlığı akabinde köle ticaretinin de yasaklanması, Avrupa genelinde ve özellikle Almanya'da özellikle yaygınlaşan sanayi, hammadde ve pazar arayışlarını beraberinde getirmişti. Nitekim Karl Marx daha 1848 yılında Komünist Partisi Beyannamesi'nde liberal kapitalizmin yol açacağı emperyalizmi ve sömürgecilik hücumlarını, Afrika işgalinden 30 sene evvel öngörmüştü.² 19. yüzyılın ortalarında Fransızlar, İngilizler ve Almanların Kamerun kıyılarındaki kazancı yüksek ticaret dolayısıyla giriştikleri rekabet üzerine, Almanlar 12 Temmuz 1884 tarihinde Douala kralıyla imzaladıkları anlaşmayla bölgeyi himayeleri altına almışlardır. Böylece Afrika'da Avrupalı devletler arasında başlayan rekabet sonucu, ticaret alanlarından daha ötesi işgallerini de meşrulaştırmak üzere Alman Şansölyesi Bismarck başkanlığında Kasım 1884-Şubat 1885 tarihleri arasında Berlin'de bir konferans düzenlenmiştir.

Almanya 1884'te önce yerel halklarla ardından Berlin konferansı üzerine imzalanan anlaşmalara istinaden Kamerun'un kıyı bölgelerinde hakimiyeti sağladıktan sonra kuzeye doğru ilerleyerek iç kısımlarını da fethetmeye girişmiştir. Hedefleri Kamerun'un kuzeyinden Bagirmi ve Hausa devletinden geçerek Sahra'ya ve Kuzey Afrika'ya kadar giden ticareti güney tarafa çevirmektir.³ Savaş geleneğine sahip bazı yerel halkların mukavemetiyle birlikte uzun bir mücadeleden sonra 1900'lü yılların başında Almanlar Güneyde Douala bölgesinden Çad gölüne kadar toplam 495.000 km karelik bölgeyi işgal ederek buraya Kamerun adını vermişlerdir. 1911 yılındaki Agadir hadisesi üzerine Almanya, Fas'ta Fransa'ya tanıdığı hareket serbestisine karşılık Fransız Ekvator Afrika'sından yani bugünkü Gabon, Kongo, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nden bir kısmını Kamerun'a katmıştır.

İşgal sürecinde başlasa da, Almanya özellikle Kamerun sınırlarını çizdikten sonra siyasi ve ekonomik hakimiyetini sağlamlaştırmak amacıyla var olan bütün yerel askeri yapıları yıkarak yerel sultan ve kabile reislerinin gücünü ve yaptırım imkanlarını ellerinden almıştır. Ancak Almanlar, kuracakları bölgesel yönetime yardımcı olacak Bamileké, Bamun ve Fulani gibi düzenli toplumlardaki geleneksel yönetim yapılarını muhafaza edip; düzenli yapıları olmayan toplumlarda da ortaya çıkardıkları yeni yapılanmaların başına güçlü kişiliğe sahip bir şef getirip onlara kısıtlı da olsa politik güç tanımışlardır. Tabii olarak bu yeni sistemin alışılmamış olması, bazı toplumlar için beraberinde sorunlar getirmiştir. Aslında sömürgelerin yönetiminde fazla mali harcamalara girişmek istemeyen Almanlar, Fransız ve İngiliz sömürgelerinde uygulanan sömürge yönetim politikaların-

² Albert Pascal Temgoua, Le Cameroun à l'Epoque des Allemands (1884-1916), Harmathan, Yaoundé 2014, s. 8

³ Albert Pascal Temgoua, a.g.e. s. 8

dan uzak olmamakla beraber kendilerine ait Özerk Yönetim Projesi ortaya koymuşlardır.⁴

1899 yılında kararlaştırılan Özerk Yönetim Projesi, Alman sömürgelerinde belediyelerin kurulması ve yerel halkın da yönetim işlerine dahil edilmelerini öngörüyordu. Belediyelerin kurulması ve yerel otoritenin de dahil edilmesiyle halkın yönetim işlerini benimsemesi ve mali açıdan yönetimin bağımsızlaşması ve ülke çapında asayiş ve toplumsal düzenin sağlanması hedeflenmişti. Ancak sömüren ve sömürüleni yan yana tutan, yerel yöneticilere kimi hakları tanıyarak onların yönetim işlerinde yer almalarını sağlayan bu Alman sistemi uzun ömürlü olamamıştı. Bu sistemi savunmayan bazı Alman yöneticiler konuyu Almanya parlamentosuna kadar götürerek yerel otoriteye tanınan hakları kısıtlamışlardır.

Muhtelif inançlara mensup misyonerler tarafından önceden kıyı bölgelerinde kurulan okullar ve kiliselerde yerel dil ve İngilizce kullanılmaktaydı. Protestan Kilisesi, yerel dilde eğitim verirken muhafazakar Katolikler Alman dilinde faaliyetlerini sürdürüyordu. Alman yönetimiyle muhatap olmaya çalışan halk da okullara oldukça ilgi göstermiştir. Nisan 1910 yılından itibaren ise yönetim Almanca dışında başka bir dil kullanılmamasını kararlaştırmıştır. Birinci Dünya Savaşı arifesinde özel ve kamu okullarında toplam 36.823 öğrenci bulunmaktaydı.⁵ Ayrıca Alman yönetimi, bölgedeki Almanları ve Kamerun halkını yargılayacak iki ayrı yargı sistemi kurmuştu. 1914 yılının ikinci yarısında Avrupa’da patlak veren umumi savaş, iki sene sonra Almanların Kamerun’u terk etmeleri ve Fransa ve İngiltere devletlerinin bölgeyi işgal etmelerine sebep olmuştur.

Kamerun’da Manda Yönetimi ve Himayesi Sistemi (1919-1961)

Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda Afrika’daki Alman sömürgeleri müttefikler arasında paylaşıldı. Ancak Kamerun’un henüz savaş bitmeden 1916 yılında, Almanya’dan intikam alırcasına Fransa ve İngiltere arasında alelacele paylaşılıp sömürgeleştirilmesi ileriye ortaya çıkacak “Anglofon Sorunu”nun da temelini atmıştır. Fransa, 1911’de Almanya’ya taviz verdiği kısmı geri aldıktan sonra, Kamerun’un güneyden kuzeye doğru, doğu bölümünü, yani ülkenin beşte dördünü işgal ederken İngiltere ise Kamerun’un kalan batı kuşağı kısmını sahiplenerek bu bölgeyi sömürgesi olan Nijerya’ya bağlamıştır.

Milletler Cemiyeti’nin kurulması üzerine Kamerun 1921’den 1946’ya kadar manda ve 1946-1960/1961 tarihleri arasında da BM himayesi altında Fransa ve İngiltere devletlerince idare edilmiştir. Aslında bu iki devlet, Kamerun’da işgal ettikleri bölgeleri yönetip özerkliğe götürme görevini almıştı. Diğer bir ifadeyle Fransa, Doğu Kamerun ya da Fransız Kamerun’u ve İngiltere ise Batı Kamerun ya da İngiliz Kamerun’u elde tutarken, Milletler Cemiyeti denetiminde, Kamerun halkına kendisini yönetmesi için gerekli yardımı yapacakları ve ülkenin refahına çalışacaklarını vaat etmişlerdir. Ancak görüleceği gibi diğer sömürgelerinde uyguladıkları politikalarının aynısını Kamerun’da da hayata geçirmişlerdir. Nitekim bu tarihten sonra iki Kamerun’da uygulanan siyasi, idari, hukuki ve ben-

⁴ Joseph Gomsu, “Colonisation Et Organisation Sociale. Les Chefs Traditionnels du Sud Cameroun Pendant la Periode Coloniale Allemande (1884 -1914)”, Doktora Tezi, Metz Üniversitesi, Saarbrücken 1982, s. 147

⁵ Pierre Marie Njiale, “Crise de la société, crise de l’école”, Revue internationale d’éducation de Sèvres [En ligne], 41 | avril 2006, mis en ligne le 23 novembre 2011, consulté le 30 septembre 2016. URL : <http://ries.revues.org/1151> ; DOI : 10.4000/ries.1151, s. 53-63

zeri bütün kararlar, bugün çözülmeyi bekleyen “Anglofon Sorunu”nun alt yapısını teşkil etmektedir.

Fransa’nın komşu sömürgelerinde uyguladığı “asimilasyon” politikasını Kamerun’da da hayata geçirdiği görülmektedir. Asimilasyon politikası, sömürgece yaşayanların Katolik kilisesini kabul edip Fransızca konuşma ve yazma öğrendikten sonra Fransa vatandaşı olarak tanınmasından ibaretti. Fransızlar Kamerun genelinde hakimiyetini sağladıktan sonra eskiden Almanya’nın kurduğu yargı sistemine karşı çıkmış, sistemin Fransa’nın sömürgecilik politikasına aykırı olduğunu iddia ederek kendilerine has yeni bir sistem hayata geçirme gayretine girmişlerdir.⁶ Böyle bir ortamda yetişen Kamerunlular kendilerine empoze edilen değerleri benimsemek zorundaydı ve bu uygulama ilerideki hareket tarzlarını derinden etkileyecekti. İngilizler ise ırk ve kültür ayrımına özel bir vurgu yaparak, farklı bir politika, Ortaklık Politikası izlemişlerdir. Onlar yerel halkın ileride uzun vadede Britanya İmparatorluğu çerçevesinde kendi kendilerini yönetmesine müsaade edeceğini öngördükleri için sosyal ve politik kurumlarına müdahale etmemişlerdir.⁷

Fransız Kamerun’undaki yönetime bakıldığında, Fransızlar doğrudan doğruya Direct Rule diye adlandırılan yönetim sistemini uygulamaya başlamıştır. Fransa’nın, Doğu Kamerun’un başına bir Fransız yüksek komiseri getirip ülke genelinde gerçekleştirdiği taksimatları da yerel otoritenin yardımıyla kendi adamları tarafından idare edilmekteydi. Oysa yerel kurumlara önem veren İngilizler, üslendikleri batı Kamerun’da dolaylı ya da yarı özerk bir yönetim sistemi Indirect Rule uygulamışlardır. İngilizler Kamerun’u Kuzey ve Güney olmak üzere ikiye bölerek birini kuzey Nijerya’ya diğerini ise güney Nijerya bölgelerine bağlayıp farklı şekilde yönetmişlerdir. O bölgelere tayin edilen İngiliz valiler yerel kabile sultanları ve kabile reisleriyle işbirliği yaparak onlara geniş haklar ve imtiyazlar tanımışlardır. Aynı şekilde İngiliz Kamerun’unda, misyonerlerin elinde kalan okullarda İngilizce kullanılmasıyla birlikte yerel diller daha çok tercih edilmekteydi.

Fransızlar ise bu durumun aksine eğitim bakımından, Almanların başlattığı faaliyetleri devam ettirmelerine rağmen, Alman izlerini silmeye çalışmışlardır. Asimilasyon politikaları kapsamında yerel dilleri yasaklayıp özel okullar dahil bütün okullarda Fransız dili kullanımını zorunlu kılmışlardır. Böylece eskiden tek olan Kamerun, yaklaşık 45 sene süren manda ve himaye dolayısıyla farklı iki kültürü benimsemiş ve ülkenin bağımsızlığını kazanmasından sonra, 1961 yılında yeniden birleşmesi ve 1972 yılında üniter sistemine geçmesine rağmen bunun sonuçları bugün de gündemde olan Anglofon sorunu ya da Anglofon-Frankofon çatışması ile hissedilmektedir.

Siyasi Belirsizlik, Bağımsızlık ve Birleşme

Anglofon meselesi ikinci Dünya Savaşı’nın hemen akabinde Kamerun’da başlayan siyasi hareketlerle gündeme gelmeye başladı. İkinci Dünya Savaşı’nda birçok Fransız tabiiyetindeki Kamerunlunun, Fransız saflarında savaşması, savaştan sonra kurulan Birleşmiş Milletler’in yanı sıra ABD ve Rusya’nın baskıları gibi dış faktörler, içeride de milliyetçi

⁶ Véronique Goloubinoff, Le Cameroun En 1917-1918 : Histoire, Paysages, Ethnies Vus Par Frédéric Gadmer, Photographe Militaire, Erişim: <http://www.ecpad.fr/wp-content/uploads/2012/12/LE-CAMEROUN-EN-1917-1918-Dossier-1.pdf>, s. 7

⁷ Joseph Gomsu, a.g.t. s. 142

duygunun artması, sendikalar ve dernekler gibi faktörler Kamerun'u bağımsızlık yoluna itmiştir. Böylece ikinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Kamerun bağımsız oluncaya kadar Doğu ve Batı kısımlarında farklı siyasi hareketlere, taleplere ve bağımsızlık mücadelesine sahne olmuştur.

Fransız Kamerun'unda örgütlenmeler hem İngiliz Kamerun'u hem de Afrika'daki diğer Fransız sömürgelerine göre erken başlamıştır. 1930'lu yıllarda Almanya'nın eski sömürgelerini geri almak için başlattığı propaganda sonucunda Kamerun dahil birçok eski sömürgesinde hayli ilgi uyandırmıştı. Fransızlar, Almanların bu emellerini engellemek için 1937 yılında Paris'te Union Camerounaise (Kamerun Birliği) örgütünün kurulmasına müsaade etmişlerdir. Bir sene sonra Jeunesse Camerounaise Française (Fransız Kamerunlu Gençliği) örgütü de kuruldu. Bu örgütler farklı amaçlar gütmekle birlikte Kamerun'da sendikaların ortaya çıkmasına ve daha sonra milli bilincin oluşmasına ve siyasi partilerin kurulmasına öncülük etmişlerdir.

Fransız Kamerun'unda ilk sendika 1944 yılında Union des Syndicats Confédérés du Cameroun (Kamerun Konfedere Sendikalar Birliği)'nin kurulmasıyla beraber mandadan himaye sistemine geçtikten sonra bölgede faaliyette bulunan Fransız Komünist Partisi'nin desteğiyle gittikçe yaygınlaştı. 1946 yılında Kamerun'un Himaye Statüsü'ne rağmen diğer Fransız sömürgeleri gibi Union Française (Fransız Birliği)'ne dahil edilmesi, Kamerun'da siyasetin canlanması ve partilerin ortaya çıkmasını beraberinde getirdi. Kamerun, Fransız meclisinde 3 vekil ve senatosunda da iki senatöre sahipti. Bunun yanında Kamerun'da 24 yerel ve 16 Fransız olmak üzere toplam 40 üyeden oluşan Kamerun Temsil Meclisi kurulmuştu. 1947 yılında tamamen yerel halktan oluşan siyasi parti niteliğinde ve açıkça sömürgecilğe karşı çıkan Rassemblement Camerounaise (Kamerun Topluluğu) kurulmuştur. Kamerun tarihine damgasını vuran, önce barışçıl ve daha sonra silahlı milli mücadeleyi veren Union des Populations du Cameroun UPC (Kamerun Halk Birliği) Nisan 1948 tarihinde kurulmuştur. UPC adıyla anılan parti, Kamerun'un kesinlikle derhal bağımsız olması ve İngiliz Kamerun'u ile birleşmesini, İngiliz yetkililer, ve Birleşmiş Milletlere kadar giderek talep ediyordu.

Bu Partinin talepleri Fransa'yı oldukça rahatsız etti. Bu süreçte yapılan seçimlerde oyları çalınarak Kamerun Temsil Meclisi'nde yer alması engellendi. 1952 yılında çıkarılan kanunla Kamerun Temsil Meclisi feshedilerek Kamerun Bölgesel Meclisi kurulmuştur. Bağımsızlık sürecinin gecikmesinden dolayı UPC'nin sömürge yönetimine karşı eylemleri ve protestoları partinin yasaklanmasına yol açtı. Partinin 1955'te yasaklanmasının ardından silahlı mücadeleye giren liderleri ve üyeleri Fransızlar tarafından bastırıldı. Bu bastırma hareketi Afrika'da hiç görülmemiş bir katliamla sonuçlanmıştır.⁸ Bu silahlı mücadele hem Kamerun'da hem de diğer Fransız sömürgelerindeki bağımsızlık sürecini hızlandırmıştır. Kamerun Bölgesel Meclisi'nin 1957 yılında hazırladığı kanun tasarısıyla Kamerun, Fransa Birliğine bağlı statüsünden çıkıp özerklik kazanmıştır. Bununla birlikte, Kamerun Bölgesel Meclisi'nden Kamerun Yasama Meclisi'ne geçip André Marie Mbida Kamerun koalisyon hükümetinin Başbakanı ve Ahmadou Ahidjo ise Başbakan yardımcısı ve İçişleri Bakanı olmuştur. Ancak bu koalisyon içerisinde Kamerun'un bağımsızlığı, UPC meselesi ve diğer Kamerun'la birleşme konularındaki ihtilaflar siyasi istikrarsızlık

⁸ Thomas Deltombe, Manuel Domergue, Jacob Tatsitsa, Kamerun! La guerre cachée aux origines de la Françafrique, Éditions La Découverte, Paris 2010, s. 168-231

yaratmıştır. Kamerun'un tam bağımsızlığa hazır olmadığını savunan Başbakan Mbida 1958 yılında istifa etmek zorunda kalmış ve yerine Ahmadou Ahidjo geçirilmiş ve 1 Ocak 1960 tarihinde Kamerun Cumhuriyeti, Ahmadou Ahidjo önderliğinde bağımsızlığına kavuşmuştur.

İngiliz Kamerun'unda, bölgenin 1949 yılına kadar Nijerya'nın bir parçası olması ve İngilizlerin gözünde çok önemli görünmemesi dolayısıyla bağımsızlık mücadelesine de farklı şekilde yansımıştır. Fransız Kamerun'una göre İngiliz Kamerun'undaki siyasi hareketler ve bağımsızlık talepleri geç başlamıştır. Bölgenin İngilizlere baskı yapacak ilk birliğin 1940 yılında kurulmasıyla beraber ilk Siyasi Partisi Cameroons National Federation ancak 1949'da Dr. Emmanuel Endeley tarafından kurulabildi. Bu parti ilk başta İngiliz Kamerun'un Nijerya'dan özerkliği ve Fransız Kamerun'una bağlanmasını savunmaktaydı. 1951 yılındaki Macpherson yasasıyla Güney Batı Kamerun, bulunduğu Doğu Nijerya'nın Federal Meclisinde sahip olduğu 34 temsilcinin 4'ünü elde etmiştir.⁹ Ancak UPC'nin etkisiyle Cameroons National Federation partisinin liderleri arasında Fransız Kamerun'uyla birleşme konusundaki ihtilaflar Nerijs Mbile ve R. K. Dibongué tarafından Kamerun United National Congress adıyla yeni bir partinin kurulmasına yol açmıştır. Nijerya'dan gittikçe artan ayrılma talepleri 1954 yılında Lyttelton yasasıyla birlikte Güney Batı Kamerun, Doğu Nijerya bölge idaresinde kalsa da kurulan kendi hükümeti, meclisi ve yürütme divanı ile yarı-federal statüsünü kazanmıştır.

Bölgenin bağımsızlığı için BM, İngiltere ve Fransa önderliğinde birçok konferans ve görüşmeler düzenlenmiştir. Fakat bağımsızlığın nasıl olacağına dair 11 Şubat 1961 tarihinde Kuzey ve Güney Doğu Kamerun olmak üzere iki ayrı bölgede referandum yoluyla halka sorulmuştur. Referandumdan çıkan "tartışmalı" sonuçlara göre İngiliz Kamerun'un Güney kısmı Bağımsız Fransız Kamerun'una katılmayı tercih etmiştir. Kuzey kısmı ise Nijerya'ya bağlı kalmaktan yana olmuştur. Bunun üzerine Bağımsız Kamerun'la açılan Birleşme müzakereleri sonucunda iki Kamerun Federal sistem altında yeniden birleşmiştir. Ahmadou Ahidjo Devlet Başkanı ve Güney Kamerun Başbakanı John Ngu Foncha Başkan yardımcısı oldu. Bu yeni sistem; yargıda, eğitimde ve birçok alanda birbirinden farklı kabul edilen bir uygulama öngörüyordu. Ancak Güney Batı Kamerun'daki bağımsızlık sürecinde siyasi partilerin liderleri arasındaki ihtilaflar ve kararsızlıkların yanında İngiltere'nin bölgeyle yakından ilgilenmemesi ve gelişmelere fazla önem vermemesi, bölgenin federal sistemde iken ve daha sonra üniter sisteme geçtikten sonra da siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

1951-1961 tarihleri arasında siyasi partilerin çoğalmasıyla birlikte Şubat 1961 yılında bölgenin geleceğini belirleyecek referanduma gidilmeden önce partilerin gündeminde Batı Kamerun'un tam bağımsızlığı, Nijerya ile birleşmesi, Doğu Kamerun ile birleşmesi ya da İngiltere himayesinde kalması gibi farklı görüşler bulunmaktaydı. Aslında Nijerya ile birleşme fikrini benimsemeyen kesimler dahi, -başta İbolar olmak üzere- Doğu Nijerya ahalisinin artan nüfusu dolayısıyla aralarında erimekten kaçınmaktaydılar. Ayrıca yapılan referandumda yaş ve kimlik kısıtlamalarının getirilmesinin yanı sıra halka sorulan "Nijerya'ya mı Kamerun'a mı" katılmak istedikleri sorusu tam bağımsızlık gibi başka bir seçenek önermemesi Batı Kamerun'un, bağımsız Doğu Kamerun'a bağlanmasını zorun-

⁹ Mélanie Torrent, "Des partages coloniaux aux frontières culturelles : (ré) unifications et marginalisations au Cameroun méridional (1954-1961)", Cahiers du MIMMOC, Cultures coloniales et postcoloniales et décolonisation, 2013, s. 2

lu kılmıştır. Zaten referandumun İngiltere, Fransa ve bağımsız Fransız Kamerun'unun çıkarları doğrultusunda düzenlendiği düşünülmektedir. Doğu Kamerun'un bağımsız bir ülke ve Fransa'yla savunma ve ekonomi gibi birçok alanda ittifak halinde olması referandumdan sonra yapılan yeniden birleşme görüşmeleri sürecindeki güç dengesini bozmuştur. Bu güç dengesizliğinin müzakerelerden sonra yarattığı Batı Kamerun'un taleplerinin dikkate alınıp alınmadığı belirsizliği "Anglofon sorununun" resmen tetikleyicisi olmuştur.

Merkeziyetçi ve Otoriter Federal Sistem (1961-1972)

Görüldüğü üzere Anglofonlar 1961'de yeniden birleşme müzakereleri sırasında marjinalize edilmeye başlandı. Zira güç dengesizliği ile Kamerun Cumhuriyeti başkanı Ahidjo'nun halihazırda sunduğu Anayasa kabul ettirilmiştir. Frankofon tarafının Anayasa teklifinin yazarı Jacques Rousseau kendi sözleriyle düzenci ve federal Devlet Başkanının elinde güç toplandığı bir metin teklif ettikleri; Federal Başkanın bütün güce sahip olduğu fasit bir şey hazırladıklarını itiraf etmektedir.¹⁰ Bölgesel güç ayrımıyla birlikte federal çapta Anglofon Kamerun coğrafi, nüfus ve bir çok açıdan Frankofon Kamerun'un altındaydı. Devletin en önemli unsurlarından olan para birimi ve ordu Fransa'ya bağlı olmasının yanı sıra iki devletin birleşmesinin hemen üzerine Anglofon bölgelerinde Fransız radyosu ve okullar açılarak kültürel ve siyasi bir asimilasyon başlatılmıştır. İlerleyen tarihlerde, 1966 yılında milletin bütünleşmesi için Kamerun'da tek partili hayata dönülmesi ve git-tikçe devletin merkezileşmesi federal sisteminin kaldırılmasına yol açacaktır.

Devlet, federal sisteminin aşırı maliyetini gerekçe göstererek milli birliği, devletin kalkınması ve sosyo-kültürel gelişmelerin hızlandırılması için 20 Mayıs 1972 tarihinde federal sistemden tek merkezî devlete geçilmesini referandum yoluyla millete sormuştur. Doğal olarak Frankofon Kamerun'un %80 nüfusuyla, Anglofon kısmının memnuniyetsizliğine rağmen tek devlete geçilerek federal sistem yok oldu ve devlet artık Birleşik Kamerun Cumhuriyeti olarak anılmaya başlandı. Ülke, sekizi Frankofon ve ikisi Anglofon olmak üzere on vilayete bölündü. Anglofon hükümetinin kaldırılmasıyla beraber dili, yargı ve eğitim sistemi yeniden kabul edildi. Böylece Kamerun tek devlet, ancak iki resmi dil, iki yargı ve ayrı ayrı eğitim sistemine sahip oldu. Bu köklü değişiklik, federal sistemin korunmasına yönelik 1961 yılında iki devlet arasında imzalanan Fumban anlaşmasının dördüncü şartının otuz dördüncü maddesini ihlal etmiştir.¹¹ Aslında üniter rejime geçişin, gösterilen gerekçelerle alakası olmadığı ve hakikatte Anglofon bölgesinde keşfedilen petrol ve benzeri doğal kaynakların işletilmesi, Anglofon hükümetine hesap vermeden Elf gibi Fransız firmalarına verilmek üzere yapıldığı söylenmektedir.¹²

Yapay Kimliklerin Çatışması

Güç Frankofonların elinde toplandıkça adeta azınlık statüsüne girmiş olan Anglofonların asimile edilmesi için kanunlar çıkarmak alışkanlık haline gelmişti. 1983'te Cumhur-

¹⁰ Thomas Deltombe, Manuel Domergue, a.g.e. s. 484

¹¹ Piet Konings and Francis B. Nyamnjoh, "The Anglophone Problem In Cameroon", The Journal of Modern African Studies, 35, 2 (1997), pp. 207-229

¹² <http://www.cameroonvoice.com/news/article-news-28188.html> Erişim :02.05.2017

başkanı Paul Biya bir hüküm çıkararak, Aglonfonların lise mezuniyet sınavına GCE (General Certificate of Education) Fransız dili dersi zorunluluğunu getirirken, Frankofonlara İngiliz dilini zorunlu kılmamıştır. Bugün de sorunun tekrar gündeme gelmesi ve yapılan protestolar esasında eğitim ve hukuk alanlarına yönelik ihlallerden kaynaklanmaktadır.

Kamerun Anayasası'nda Fransızca ve İngilizcenin resmi diller olduğu kabul edildiği halde, eğitim, idare ve yargı gibi kilit konumlarda Fransızcanın üstün olması Anglofonları rahatsız etmektedir. Ayrıca ülkenin Cumhurbaşkanı Paul Biya'nın, resmi törenlerde ve halka hitaplarında hep Fransızca kullanması kendisinin bile İngilizce bilmediğini veya önem vermediğini göstermektedir. Anglofon öğrencileri ve liderlerinin protestolarına rağmen Cumhurbaşkanı Paul Biya 1985 yılında yine bir kararname ile ülkenin adından, devletteki iki kültürün temsili sayılan "Birleşik" ibaresini kaldırmıştır. Siyasetten Anglofonlar uzak tutulurken, idarede de -kendi bölgelerinde dahi- Cumhurbaşkanının kabilesi başta olmak üzere, Frankofonların yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Ekonomik duruma bakıldığında, bazı Frankofon vilayetlerinde de iyi olmasa da Anglofon bölgelerin tamamında kötü bir durum ortaya çıkmaktadır. Anglofon bölgelerinde işletilen petrolün ve bazı doğal kaynakların gelirlerinin topluma ve altyapısına yansımaması Anglofonların isyanına neden olmaktadır.

Sosyo-kültürel alana gelince Kamerun hükümetleri yanlış entegrasyon politikalarıyla Kamerun ulusal kimliğinin oluşmasını sağlayamadığı gibi hem kabileler arası hem de Anglofon ve Frankofonlar arasında çekişmeler doğurmuştur. İki farklı kültürden aldıkları miras, fikirselleşen olarak iki toplumun birbirinden uzak kalması dolayısıyla bugün birbirlerini anlayamaz hale gelmişlerdir. Anglofonlar, Fransa'nın Kamerun üzerinden çekilmeyen eli ve etkisini kabullenerek ve bütün isteklerine baş eğen Frankofon hükümetini Fransa kuklası olarak nitelemektedirler. Onlar, yaşadıkları ayrımcılık ve insan hakları ihlallerine rağmen var olan sistemi protesto ederek hak taleplerini dile getirdiklerinde halk dahil Frankofonlar tarafından bölücüler olarak görülüp bastırılmaktadırlar. Frankofonların sürekli İngiliz kültürünün izlerini yok etme çabaları ve gittikçe Anglofonları Frankofonlar içinde asimile etme gayretleri, Fransızlardan kalan bir miras olarak algılanmaktadır. Hülâsa sömürgeciler Kamerun'a bölge dışından getirdikleri kimlikler ile bir çatışma alanı yaratmış ve yerel halk da bu çatışmanın parçası olmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Son olarak bu çalışma boyunca incelemeye çalıştığımız "Anglofon Sorunu"nun ana faktörünün sömürgecilik politikaları olduğu söylenebilir. Kamerun toplumunun Alman, İngiliz ve Fransız idaresi altında iken farklı uygulama ve politikalara maruz kalması, eskiden barış ve düzen içerisinde yaşayan toplumu kültürel olarak birbirinden ayırmıştır. Aslında sorunun ana faktörü sömürgecilik olmuşsa da diğer taraftan iki devletin 1961 yılında birleşmesi üzerine coğrafi ve nüfus açısından üstün olan Frankofon Kamerunu'nun yanlış politikalarıyla da problem yumağına dönüşmüştür. Güçler ayrımı olmakla beraber iki ayrı devlet bir araya geldikten sonra gitgide federatif bir sistemden merkeziyetçi ve despotik bir yapıya dönüştürülmüştür. Aslında bunun, Kamerun'un bağımsızlık sürecinde eski Alman sömürgesi Togo gibi tek bir Frankofon devleti kurma girişiminin bir benzeri olduğunu söylemek mümkündür. 1961 yılında iki Kamerun'un yeniden birleşmesiyle birlikte, 1966'da dönemin devlet başkanı Ahidjo'nun bütün partileri tek partiye çe-

virmesinin ardından 1972’de federal sistemi kaldırarak üniter sisteme geçirip devletin iki kültürünü temsil eden bayraktaki iki yıldızın birini silmesinin yanı sıra 1984’de Cumhurbaşkanı Paul Biya’nın de ülkenin adındaki “Birleşik” ibaresini kaldırıp “Birleşik Kamerun Cumhuriyeti’nden” eski Frankofon Kamerunu’nun adı olan “Kamerun Cumhuriyeti’ne” dönüştürmesi Frankofonlaştırma siyaseti olarak değerlendirilmiştir.

Bu sorunun çözümü eskiye dönerek Anglofon bölgelerini bağımsızlaştırmak veya federal yapıya dönmek değil, bilakis, ileriye dönük ikili kültürün avantajlarını değerlendirerek birlik ve beraberlik içerisinde politikalar üretmek ile olabilir. Hükümet, asimilasyon politikaları değil din, dil ve kabile ayırt etmeksizin bütün toplumu kucaklayıcı, her bakımdan adil ve dengeli politikalar üreterek sorunun üstesinden gelebilir. Ayrıca, insan hakları, basın ve medya özgürlüklerini sağlayarak ülkenin her kesiminin taleplerini dikkate alıp diyalog, milli konferanslar ve siyasi tartışmalar teşvik edilmelidir. Bunların yanı sıra devletteki rüşvet ve yolsuzluk gibi yozlaşmaları gidermek suretiyle 2004 yılında başlatılan desantralizasyon gayretleri fiilen hayata geçirilmelidir. Son olarak, Kamerun halkı demokrasinin gerçek değerleriyle beslenmelidir.

Kaynakça

- Albert Pascal Temgoua, Le Cameroun à l'Epoque des Allemands (1884-1916), L'Harmattan, Yaoundé 2014
- Franklin Eyelom, Le Partage du Cameroun Entre la France et l'Angleterre, L'Harmattan, Yaoundé 2003
- Gaston Yundze, "Afrika'da 'yeni Ruanda' korkusu", Anadolu Ajansı, <http://aa.com.tr/tr/analizhaber/afrikada-yeni-ruanda-korkusu/784987> Erişim 15.04.2017
- Joseph GOMSU, "Colonisation Et Organisation Sociale. Les Chefs Traditionnels du Sud Cameroun Pendant la Periode Coloniale Allemande (1884 -1914)", Doktora Tezi, Metz Üniversitesi, Saarbrücken 1982
- Mélanie Torrent, "Des partages coloniaux aux frontières culturelles : (ré) unifications et marginalisations au Cameroun méridional (1954-1961)", Cahiers du MIMMOC Cultures coloniales et postcoloniales et décolonisation, 2013
- Martin Z Njeuma, Histoire du Cameroun – XIXème début XXème Siècle, L'Harmattan, Yaoundé 2009
- Owona Adalbert, La naissance du Cameroun 1884-1914, L'Harmattan, Paris, 1996
- Pierre Marie Njiale, « Crise de la société, crise de l'école », Revue internationale d'éducation de Sèvres [Enligne], 41 | avril 2006, mis en ligne le 23 novembre 2011, consulté le 30 septembre 2016. URL : <http://ries.revues.org/1151> ; DOI : 10.4000/ries.1151
- Piet Konings and Francis B. Nyamnjoh, "The Anglophone Problem in Cameroon", The Journal of Modern African Studies, sayı. 35, 1997, s. 207-229
- Thomas Deltombe, Manuel Domergue, Jacob Tatsitsa, Kamerun! La guerre cachée aux origines de la Françafrique, Éditions La Découverte, Paris 2010
- Véronique Goloubinoff, "Le Cameroun En 1917-1918 : Histoire, Paysages, Ethnies Vus Par Frédéric Gadmer, Photographe Militaire", Erişim: <http://www.ecpad.fr/wp-content/uploads/2012/12/LE-CAMEROUN-EN-1917-1918-Dossier-1.pdf>

Yazar Hakkında

Gassim Ibrahim

Kamerun Maroua doğumlu Gassim Ibrahim, 2009'da College Abou Daoud lisesini bitirmiş ve 2012'de Kamerun'un Adamaoua bölgesinde Ngaoundéré Üniversitesi, Sanat, Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. 2013-2014 tarihleri arasında Türkiye'de Türkçe hazırlık okuyan İbrahim, 2016 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümünde *Türk Dış Politikasında Afrika: Türkiye-Kamerun İlişkileri Örneği* adlı çalışmasıyla yüksek lisans derecesini almıştır. Halen aynı bölümde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Association of Researchers
On the Middle East and Africa

جمعية دراسات الشرق الأوسط و أفريقيا

www.ordaf.org